

ELS MISTERIS DEL GOLLUTS O NANS DE RIBES

Títol: Els misteris del golluts o nans de Ribes

Autors: Miquel Sitjar i Serra / Joaquim Roqué Paret

Editors:

Miquel Sitjar i Serra
michaelsitjar@gmail.com

Dinàmic Enginy SLU
Can Cigala. Ribes Atlés.
17534 Ribes de Freser.
som@dinamicenginy.com

Correcció lingüística: Miquel Arderiu

Disseny portada: Bàrbara Sansó

Maquetació: Joan Alonso

Impressió: Impremta Maideu, Ripoll

Agraïments:

A Marc Grau per la recerca presencial a la Gray Herbarium Library de la Harvard University

Amb el suport de:

Diputació de Girona

Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya

Edicions TERRA GOLLUT, 2021

ISBN: 978-84-09-35617-1

MIQUEL SITJAR I SERRA / JOAQUIM ROQUÉ PARET (2021)

ELS MISTERIS DEL GOLLUTS

O NANS DE RIBES

Edicions **TERRA GOLLUT**

Índex

PRIMERA PART (MIQUEL SITJAR I SERRA)

Presentació.....	9
1. La vida humana en societat.....	11
2. Característiques històriques de la vida en societat a la vall de Ribes.....	13
3. La població fixa de la vall de Ribes. Evolució des de la prehistòria a l'any 1000	17
4. La població fixa de la vall de Ribes. Evolució des de l'any 1000 a l'any 1428	22
5. La població fixa de la vall de Ribes. Evolució des de l'any 1428 fins a l'any 2000	27
6. Els espais de marginació: la vila d'Amunt, la Colònia i alguns pobles	31
7. Ribes i la seva vall entre 1870 i 1886	36
8. Any 1886: Miguel Morayta (Madrid, 1834-1917) popularitza els nans i golluts de Ribes al món	48
9. El debat científic a partir de les tesis de Morayta. Excursions científiques a la vall de Ribes	50
10. Internacionalització del debat sobre els nans de Ribes	54
11. Anàlisi dels punts de vista de Morayta sobre el cas dels nans de Ribes	57

La geografia dels nans/ golluts segons Miguel Morayta	58
- La vila d'Amunt	58
- La vila d'Amunt. Font de la Margarideta	60
- Altres llocs amb presència de nans/golluts segons Morayta: "Pardinas, Bruguera, Caralps, Nuria."	65
Els coneixements de Morayta sobre la història de la vall	70
12. Conseqüències de l'article de Morayta	73
Actuació pública sobre el desordre sanitari a la vila d'Amunt	74
Intervenció a La font de la Margarideta i les aigües del Segadell	74
Desaparició dels nans	75
13. Reparició dels nans/golluts a l'esfera pública: la literatura, al cinema i als mitjans de comunicació: la temptació esotèrica	78
14. Conclusions	83

SEGONA PART (JOAQUIM ROQUÉ I PARET)

1. Els golluts de Ribes, una llegenda que es basa en fets reals que va donar la volta al món	89
2. Alguns dels personatges que han publicat documents amb fonament acadèmic i han investigat sobre els golluts	91
3. Publicacions internacionals sobre els golluts o nans de Ribes ...	93
4. Conclusions	122
BIBLIOGRAFIA	125
DOCUMENTACIÓ D'ARXIU	127

PRIMERA PART
(MIQUEL SITJAR I SERRA)

Per Miquel Sitjar i Serra

Presentació

Els golluts i/o nans de Ribes són una comunitat humana descoberta l'any 1886 pel polític madrileny Miguel Morayta Sagrario en alguns indrets de la vall de Ribes, on individus d'aquesta comunitat vivien aïllats de la resta de la gent. Des del mateix moment d'aquest descobriment es va produir un intents debat sobre l'origen i naturalesa d'aquesta misteriosa comunitat entre científics, polítics i opinadors del país i de fora.

El debat no ha cessat. Ha passat pel negacionisme més absolut i per l'esoterisme més exacerbat, però també per postures científiques i assenyades. El misteri sobre aquesta pobra gent i el seu origen roman pendent de ser descobert i entès. Les pàgines que segueixen pretenen ajudar a respondre a aquestes i altres preguntes des d'una anàlisi de la història del poblament de la vall de Ribes que pugui ajudar a explicar la raó de la presència d'aquesta comunitat de nans/golluts en una vall que no estava tan aïllada com en general s'ha volgut creure, i fixar des de quan n'estaria documentada la presència.

Moltes de les reflexions que s'hi faran poden ser semblants a les que es poden fer de comunitats marginades semblants presents en altres zones de muntanya o indrets més o menys aïllats d'arreu. És a dir, l'existència de golluts i golludes no és exclusiva de la vall de Ribes, com tampoc el cretinisme ni el nanisme que s'hi han documentat, ni les pràctiques de marginació d'aquella gent, que es considera diferent o malalta. Tanmateix, l'impacte mediàtic de l'article de Morayta sobre els nans de Ribes ha estat tal que aporta molts materials per a l'estudi i la reflexió global sobre aquest fenomen i altres de semblants arreu del món, tot i que hagi acabat adquirint una denominació d'origen ribetana arran de l'escrit del pensador madrileny.

Començarem per parlar del poblament històric de la vall de Ribes, per seguir amb una anàlisi crítica dels postulats de Morayta tot acarant-los amb la realitat, i acabarem amb un seguit de conclusions sobre aquests misteris.

Capítol 1

La vida humana en societat

Hi ha un moment en la història en què els éssers humans, després d'haver passat per una fase de nomadisme, s'estableixen fixament en un territori, en el qual funden societats constituïdes per individus i famílies que s'ajuden mútuament. Ho fan a partir d'uns pactes i d'uns valors i normes que comparteixen. Així, els homes van deixar de pertànyer a unes tribus precàries per ser membres d'un grup humà consolidat i assentat sobre una terra, de la qual van esdevenir habitants. S'ha relacionat aquest fenomen amb el canvi que per a la humanitat va suposar el pas d'una activitat essencialment dedicada a la caça, i eventualment a la ramaderia, a una altra, en la qual l'agricultura o la recollecció de fruits jugaven un paper preponderant. Es considera que les primeres civilitzacions van néixer a l'Orient Mitjà cap a l'any 3000 aC.

Entre les persones van anar apareixent uns vincles de pertinença, relacionats i vinculats amb un entorn, un espai, un centre. Fora d'aquest entorn, espai o centre hi havia una perifèria, i uns forasters, als quals es podia acollir o no, d'acord amb uns codis d'hospitalitat establerts. Uns codis semblants regulaven també l'expulsió cap a l'ostracisme o l'exili de persones concretes, la presència de les quals podia resultar nociva per motius que ja anirem explicitant. Això es troba molt ben documentat a la Grècia clàssica, però podem trobar exemples a totes les èpoques i a tots els llocs.

Capítol 2

Característiques històriques de la vida en societat a la vall de Ribes

Entrada sud de la vall de Ribes a inicis del segle XX. Col·lecció de Miquel Sitjar i Serra.

Per començar cal tenir present que la vall de Ribes es troba situada en una zona muntanyosa i fluvial del Pirineu Oriental català, en una orografia amb importants desnivells, que s'aproximen als 2.000 metres. A més de rius, hi ha força muntanyes d'origen geològic divers. N'hi ha de rocoses, on abunden les coves i els abrics, que varen servir de refugi i habitatge provisional en èpoques antigues. Algunes campanyes arqueològiques han tret a la llum que aquestes coves acolliren pastors i caçadors nòmades durant el període de l'edat del bronze (1800 aC - 700 aC). No se sap amb exactitud quan van aparèixer les primeres comunitats, que, abandonant les coves, van fundar els primers nuclis poblats. Una dada interessant l'aporta la troballa d'una moneda ibèrica a Planoles en un

Reproducció d'una moneda ibèrica trobada a Planoles (vall de Ribes) (segle II abans de Crist).
Foto de Miquel Sitjar i Serra.

indret on a més, i això és encara molt més important, s'hi van descobrir restes d'una foneria, és a dir, d'un establiment artesanal per fondre metalls i encunyar, per exemple, monedes semblants a la trobada. Aquestes dades, corresponents al segle II aC, poden ser el testimoni d'una primera comunitat humana que, abandonant el nomadisme, s'havia establert a Planoles en aquell moment.

A la manera de molts altres indrets de muntanya mitjana o alta, la vall de Ribes, però, no va ser, i potser tampoc ho és encara, un territori de poblament estable o fix. Dit d'una altra manera, la vall de Ribes, al llarg de la història, ha estat un territori de població flotant, que tant podia i pot tenir el destí a la vall, com utilitzar-la com a lloc de pas, servint-se dels ports de muntanya de Toses i de Núria.

La vall va esdevenir el destí dels viatges de cercadors de metall a les mines, dels viatges de pastors per passar-hi els estius amb els ramats, dels viatges de malalts per guarir-se de llurs malalties, ja fos pel seu benigne clima estiuenc o pels establiments termals, o dels viatges dels estiuuejants i de tota la gent que hi ve i ha vingut a fer turisme. Totes aquestes anades i vingudes a la vall pertanyen a èpoques històriques diverses i n'hi ha de més antigues i de més modernes. De ben segur que els pastors transhumants i els cercadors de mines són els més antics, i tal vegada ja varen iniciar en èpoques prehistòriques els seus viatges.

Al costat d'aquesta població flotant hi havia una població estable, potser al principi petita, que va anar desenvolupant-se fins que va donar lloc a les parròquies i municipis de la vall de Ribes, que tenim documentats en números rodons des de fa una mica més de mil anys. Aquest statu quo es manté encara avui en dia.

Durant aquests últims mil anys d'història de la vall de Ribes s'han produït, entre la població aquí establerta, uns períodes de decadència demogràfica, els quals van haver de ser solucionats amb repoblaments, mitjançant la immigració. Aquests canvis de població, afegits a la presència de molta població flotant, van provocar una difícil construcció d'una

identitat i sentiment de pertinença. El que en altres llocs és molt més fort i accentuat, una personalitat pròpia, el vestigi de famílies establertes des de fa molts segles, no és imaginable a la vall de Ribes. No s'han trobat textos legals, com els que es troben en valls navarreses o basques, en els quals es fa bandera dels habitants d'aquells llocs com a ètnia amb drets exclusius sobre el territori. La vall de Ribes ha estat una terra d'acollida, forçosament oberta per les circumstàncies ja explicades i que s'aniran desenvolupant.